

“Sahâbe ve Nebevî Sünnet Sempozyumu” 13-14 Kasım 2013, Amman, ÜRDÜN

Uluslararası İslâmî İlimler Üniversitesi/جامعة العلوم الإسلامية العالمية'nin önderliğinde Hadis-i Şerîf Cemiyeti ve İhyâü't-Türâs'ın katkılarıyla 13-14 Kasım 2013 tarihlerinde Ürdün'ün başkenti Amman'da “es-Sahâbe ve's-Sünnetü'n-Nebeviyye” başlığı altında bir bilimsel toplantı düzenlendi. Sempozyumun düzenlenme amacının başında şüphesiz sahâbenin dinde yüce bir makâma sahip olması ile Kur'ân-ı Kerîm ve Sünnet-i Seniyye'nin bugüne ulaşmasında sarf ettikleri çaba gelmektedir.

Hz. Peygamber'den (s.a.v.) sonra Müslümanların en faziletliileri olarak tavsif edilen sahâbe-i kirâm, Kur'ân-ı Kerîm vahyine bizâtihi tanıklık eden ve nebevî eğitimin terbiyesinden geçerek Allah Resûlü'nün miras bıraktığı ilmî emanet ile dinin tebliği vazifesini üstlenen yüce şahsiyetlerdir. Sahâbe-i kirâm, bu ilmî emâneti ve İslâm dininin yüce değerlerini fethettikleri bölgelere intikâl ettirerek selâmet ve emniyetin, en önemlisi de imânın neşv-ü nevâ bulmasına vesile olmuşlardır.

Yüce dinin yayılmasında yalnızca Hak Teâlâ'nın rızâsını umarak büyük çaba harcayan sahâbeden söz etmek ve onların sîretlerine dair araştırmalar yapmak her bireyin din ve dünya saadetini sağlamak için önemli bir mes'ûliyet ve gerekliliktir. Özellikle bugün gerek dâhili gerekse hâricî birtakım unsurların etkisiyle pek çok açıdan sert biçimde sahâbeye dil uzatıldığı ve haklarında yapılan ağır ithamların giderek şiddetlendiği görülmektedir. Aslında sahâbe aleyhinde bugün dile getirilen ithamların hiçbiri yeni olmayıp, bilakis geçmişteki bazı bâtinî grupların ve İslâm dininin temellerini sarsmak için çaba sarf eden müsteşriklerin yaydığı ve hâlâ yayılmaya devam eden asılsız iddiaların tekrardan ibarettir.

Son zamanlarda sahâbeye karşı yürütülen saldırı politikasının tekrar gündeme gelmesi, ilim adamlarının teşrih-i mesâi harcıyarak sahâbenin sünnet-i nebeviyyedeki önemini ortaya koymak üzere diğer ilim adamlarına çağrıda bulunmaya sevk etmiştir. Bu amaçla düzenlenen ve çağrılara kulak verilen “Sahâbe ve Nebevî Sünnet” sempozyumuna Ürdün, Türkiye, Suriye, Irak, Fi-

listin, Mısır, Suûdî Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt, Sudan, Mağrib, Cezayir gibi ülkelerden kırkın üzerinde ilim adamı ve sünnet araştırmacısı iştirak etti.

İki gün süren sempozyumda tebliğler Sahâbe ve Konumu, Nebevî Sünnet'te Ehl-i Beyt, Sahâbe'ye Göre Rivâyet Usûlü, Sahâbe'de Hadis Tenkîdi ve Fıkhu'l-hadîs olmak üzere beş ana konu çerçevesinde ele alındı. Konuların ele alınışında sahâbe'nin dindeki yeri ve faziletlerini ortaya koymak, ehl-i beyt'in Müslümanlar arasındaki yerini ve sünnet-i seniyyeyi muhâfazada üstlendiği rolü açıklamak, sahâbeye atılan iftiralar karşısında onları müdafaa etmek ve akıldaki şüpheleri gidermek, sahâbeyi doğru bir şekilde tanıtmak ve onların gayretlerini, faziletlerini gözler önüne sermek için Müslüman ilim adamlarının harcadıkları emeklere dikkat çekmek ve nihâi olarak hadis ilimlerinin usulleşmesinde/usûl kazanmasında sahâbenin önemli bir role sahip olduğuna işaret etmek fikrinden hareket edildi.

Sempozyumun "Sahâbe ve (Dindeki) Yeri" başlıklı ilk oturumunda, sahâbenin dindeki konumu, faziletleri hakkında fikir vermek ve bu noktadaki şüpheleri yok etmek üzere "Sahâbe'nin Faziletinin Olmadığı ve Tan Edildiğini Vehmettiren Yeni Söylemlerin Açıklanması"; "Buhârî ve Müslim'in *Sahihayn*'de Sahâbe'nin Konumunu ve Faziletlerini Ortaya Koyma Çabası" gibi konular ele alındı.

Sahâbenin dindeki konumuyla doğrudan irtibatlı olan adâlet meselesine de değinilerek bu çerçevede Dr. İbrâhim el-Kaysî tarafından "Sahâbe'nin Adâletine Dil Uzatma", Dr. Muhammed Hüsam Abdülkerîm tarafından "Sahâbe'nin Adâleti ve Zabtına Dair Nakli ve Aklî İstidlâller", Dr. Kâsım Sâlih Muhammed tarafından ise "Sahâbe'nin Adâleti ve Zabtının Eleştirilmesinde Gayr-ı mevsûk Rivâyetlere Dayanmanın Sonuçları" isimli tebliğler sunuldu.

Cezâyirli Dr. Kâsım tebliğinde, sahâbe ve sünnet karşıtı olan bazı çağdaş yazarların sahâbeye dil uzatma konusunda aslında sahih olmayan rivâyetlere dayanmak sûretiyle çevirdikleri entrikalara yer verdi. Dr. Kâsım, incelemesinin bir örneği olarak Abdürrezzâk 'İd'in *Sedenetü heyâkili'l-vehm Nakdü'l-akli'l-fikhî* adlı kitabına dayandı. Zira Abdürrezzak 'İd bütün ithamlarını, hiçbir aslı bulunmayan hadisleri tenkit etmek üzere inşa etmiştir. Hâlbuki Dr. Kâsım'a göre öncelikle yapılması gereken rivâyetlerin güvenilir olduğunu tespit etmektir. Aksi takdirde bütün zamanı, aslı olmayan bir takım şeylere dayanan iddiaları çürütmek için harcamak makul değildir.

Ehl-i Sünnet bütün sahâbilerin âdil olduğu noktasında hemfikir iken bazı mezhepler bu konuda farklı görüşlere sahiptirler. Sahâbe karşısında bu tür mezheplerin yaklaşımını ortaya koymak amacıyla Dr. Abdullah Mûsâ Ya'kûb tarafından "Sahâbe Karşısında Hâricîlerin Konumu", Dr. Kerîme Abdüsselâm tarafından, "Sahâbe Karşısında İslâmî Fırkaların Konumu", Dr. İbrâhim Bürkân tarafından "Hulefâ-i Râşidîn'in İmâmeti Karşısında Eş'arî İmamların

Konumu”, Dr. Cemâl Ebû Zâyed tarafından “Sahâbe’nin Adâleti Karşısında Şiilerin Konumuna Dair Yöntemsel İnşânın Reddi”, Prof. Dr. Fethî ez-Zağbî tarafından, “Kur’ân-ı Kerîm’de Geçen Hz. Ebû Bekr’in Sohbeti Râfîzî Şüphedir (Eleştirel Bir İnceleme)” başlıklı sunumları gerçekleştirildi.

Ayrıca bazı hususiyetleri ile ön plâna çıkan ve pek çok tartışmanın odağı olan Ebû Hüreyre hakkında Dr. Muhammed Ramazan er-Ramazânî tarafından “Ebû Hüreyre’nin Adâleti İle İlgili Modern Şüphelerin Reddi” isimli incelemesi takdim edildi. Cezâyirli araştırmacı Dr. Muhammed Ramazânî tebliğinde, Ebû Hüreyre’nin âdil olup olmadığı, çok hadis rivâyet ettiği ve bazı rivâyetlerde tek kaldığı şeklinde dile getirilen iddialara karşı Ebû Hüreyre’yi müdafaa etti. Ramazânî, bu iddiaların Mahmûd Ebû Reyve, Abdülhüseyn Kâşif el-Ğitâ’ gibi kişiler tarafından çok önce ortaya atılan eski iddiaların yeniden gündeme getirilmesinden ibaret olduğuna dikkat çekerek bu iddiaların tekrar edilmesinin nedenini yeni nesilde ilmî zafiyet ve genel kültür platformlarının veya medya kuruluşlarının Ebû Reyve gibi düşünönlere yer verip aksini düşünönlere yer vermemesi şeklinde izah etti.

Tebliğinde, Dr. Abduh Yemânî ve pek çok hadis uzmanının bilgisayar yardımıyla Ebû Hüreyre’nin *Kütüb-i Tisa*’daki rivâyetleri tespit ettikleri bir araştırmaya atıfta bulundu. Bu araştırmada verilen bilgilere göre Ebû Hüreyre’nin *Kütüb-i Tisa*’da 8965 hadisi bulunmaktadır. Fakat bu hadislerin 1475’i Ebû Hüreyre’nin hadisleridir. Geri kalanlar ise aynı hadislerin tekrarıdır. Ebû Hüreyre’nin rivâyet ettiği hadislerin diğer sahâbîlerin hadisleri ile mukayese edildiğinde ise Ebû Hüreyre ve (diğer) sahâbelerin 1433 hadisi ortak olarak rivâyet ettiği, Ebû Hüreyre’nin yalnızca 42 rivâyette tek kaldığı görölmektedir. Dolayısıyla bu araştırma neticesinde Dr. Ramazânî’ye göre, Ebû Hüreyre ile ilgili bazı ithamlar ortadan kalkmaktadır.

Dr. Emîn Ömer tarafından ise başka bir önemli sahâbî Hz. Mu’âviye, “Modern/Çağdaş Yazarların Kitaplarında Mu’âviye b. Ebî Süfyân (Şüpheler ve Reddiyeler)” bağlamında ele alındı. Tebliğine gayr-i sahîh rivâyetlerin sünnet ve sahâbe karşıtlarının bir umdesi olduğunu tekit ederek başlayan Dr. Emîn Ömer araştırmasında Ürdünlü Şîî Ahmed Hüseyin Ya’kûb, Hasen es-Sekâf, Suudlu Hasen Ferhân el-Mâlikî gibi münekkidler konumlarını tahlil etti. Araştırmanın neticesinde sahîh ve sarîh bir hadiste Hz. Mu’âviye ile ilgili bir yergiye rastlanmadığı, yerildiği rivâyetlerin ise gayr-i sahîh rivâyetler olduğu sonucuna ulaştı. Ancak sahîh rivâyetlerde Hz. Mu’âviye hakkında bir yerginin yer almamasının, onun hatasız olduğu anlamına gelmeyeceğini tasrih etti. Dr. Emîn Ömer’in akabinde ise Dr. Fâtiha el-Abdülâvî tarafından “Sahâbe Bilgisinde Mağrib Medreselerinin Çabaları” tebliği sunuldu.

İkinci oturumun ana konusunu “Nebevî Sünnet’te Ehl-i Beyt” teşkil etti. Ehl-i Beyt konusu etrafında Dr. Murtazâ ez-Zeyn Ahmed “Sünnet-i Nebe-

viyye’de Ehl-i Beyt’in Faziletleri”; Dr. Sâmî el-Hayyât “Ehl-i Beytin Faziletleriyle İlgili Hadislerin Korunmasında Muhaddislerin Çabaları”; Dr. Fâtîmatü’z-Zehrâ Avâtî ve Dr. Ahmed Subhî “Ehl-i Hadîse Göre Ehl-i Beyt’in Konumu ve Hadis Rivâyeti”; Dr. Mervân Ahmed el-Hamdân “Sünnet-i Mutahhara Işığında Fâtîmatü’z-Zehrâ’nın (r. anhâ) Özellikleri”; Dr. Nemâ el-Bennâ ve Dr. Heyfâ Ziyâde ise “Nebî’nin (s.a.v.) Ehl-i Beyti ile Sahâbe Bağları Arasındaki Hakikat” başlıklı tebliğlerini sundular.

“Sahâbe’nin Rivâyet Usûlü” başlığını taşıyan üçüncü oturumda dokuz tebliğ sunuldu. Bu çerçevede Dr. Fethüddîn el-Beyânûnî “Sahâbe Döneminde Rivâyet Usûlü” çalışmasını takdim etti. el-Beyânûnî burada sahâbenin Hz. Peygamber’den hadis işitme ve öğrenme noktasında gösterdikleri önem, bazı sahâbîlerin hadisi bizzat Hz. Peygamber’den işitmedikleri halde güvenilir kabul etmesi, hadis nakledeken çok titiz davrandıkları gibi konuları ele aldı. İkinci olarak Prof. Dr. Muhammed ‘Îd es-Sâhib “Hz. Peygamber Döneminde Hadis Kitâbeti” isimli tebliğinde, sahâbenin daha Hz. Peygamber hayatta iken çok erken bir dönemde hadisleri yazıya geçirdiklerine dikkat çekti. Yazma sürecinin Hz. Peygamber hayatta iken ondan işittiklerini yazma, Hz. Peygamber’in vefatından sonra ise birbirlerinden hadis yazma şeklinde geliştiğini ifade etti. Buna örnek olmak üzere Hz. Mu’âviye’nin, Hz. Âişe’den, eşi Hz. Peygamber’den duyduğu bazı hadisleri kendisine yazmasını istediğini haber veren rivâyetle Hulefâ-i Râşidîn’in kadınlara ve vâlilere sünnet-i nebeviyye’nin bazı tevcihatlarını yazdığını haber veren nakillere işaret etti. Dr. es-Sâhib sahâbe asrının h. 110 senesine kadar, başka bir ifade ile hicrî I. asırdan sonrasına kadar devam ettiğine ve böylece sahâbenin hadis yazımıyla Halîfe Ömer b. Abdülazîz’in emrini verdiği hadislerin gerek fıkıh konularına gerek râvîlerin isimlerine göre bir kitapta toplanması demek olan hadis tedvininin iç içe olduğuna vurgu yaptı. Dr. Hâlid el-Hâyek ise “Sahâbe’nin Yanında Bulanık Hadis Nüshaları ve Sahîfeler (Gelişimi, Sıhhati ve İlim Ehli’nin Kitaplarında Tahrîci)” tebliğinde kitabetin erken dönemde var olduğunu teyit eden sahâbe ve tâbiîn arasında bilinen bazı sahîfe ve nüshaları örnek olarak sundu.

Üçüncü oturumda sunulan diğer tebliğler arasında ise Dr. Abdullâh İbrâhîm el-Miğlâc’ın “Sahâbe’nin Sünnet-i Nebeviyyeyi Yazıya Geçirmesi”, Dr. Nûh el-Fakîr’in “Ürdün ve Filistin’deki Sahâbe-i kirâm’ın Cihadları”, Dr. Abdurrahmân Alûş’un “Sahâbe’nin Hadis Rivâyetini Zabtı ve Bu Zabtın Belirtileri”, Dr. Muhammed Mahmûd Kâlû’nin “Hadis-i Şerîf’e Dayanma Noktasında Sahâbe’nin Gayreti”, Prof. Dr. Nâfiz Hammâd’ın “Râvî ve Rivâyete Güvenme noktasında Sahâbe’nin Yöntemi”, Prof. Dr. Abdülhakîm Ferhât’ın “Sahâbe Hz. Peygamber’e Yalan İsnâd Etti mi?” şeklindeki tebliğleri yer aldı. Prof. Dr. Ferhat söz konusu araştırmasında Âyetullah Ca’fer es-Subhânî’nin *Adâletü’s-sahâbe beyne’l-âtıfe ve’l-burhân* adlı kitabında sahâbenin adâleti ile

ilgili ortaya attığı bütün iddiaları delilleriyle çürüterek Ehl-i Sünnet ve muhad-dislerin yönteminin bütün ümmetlerden farklı, son derece sağlam ilmi bir yöntem olduğunu ortaya koydu.

Dördüncü oturumun ana konusu ise “Sahâbe’ye Göre Hadis Tenkîdi” idi. İlmi pek çok sahada bugün de üzerinde durulan hadis tenkîdi hakkında Prof. Dr. Abdülkâdir el-Muhammedî “Rivâyet Tenkid Kâidelerinin Açıklanmasında Sahâbe’nin Vukûfiyeti”, Prof. Dr. Yâsir eş-Şimâlî ise “Sahâbe’de Metin Tenkîdi (Hz. Âişe’nin İstidrakları/Düzeltilmeleri Bağlamında Bir İnceleme)” konulu tebliğlerini sundular. Oturumda sunumu gerçekleştiren diğer tebliğler ise Dr. Ammâr el-Harîrî’nin “Sahâbe’nin Metin Tenkîdi”, Dr. Mutemed Ali Süleyman’ın “Haberlerin Kabulünde Sahâbe’nin İhtiyâtı”, Dr. Enes el-Mısırî’nin “Sahâbe’nin Cerh-Ta’dil İlmini Kaideleştirmesi” başlıklarını taşıyan araştırmalarıydı.

“Sahâbe’ye Göre Fıkhu’l-hadîs” konulu beşinci ve son oturumda ise Prof. Dr. Ca’fer Abdüsselâm tarafından “Sahâbe’ye Göre Fıkhu’l-hadîs Usûlü”, Prof. Dr. Bünyamin Erul tarafından “Hz. Âişe’nin İstidrakları Bağlamında Bazı İstidrakların Değeri” başlıklı tebliğler sunuldu. Fıkhu’l-hadîs çerçevesinde takdim edilen diğer tebliğler arasında Dr. Kunduz Mâhî’nin “Sahâbe’nin Hadisi Reddi, Hadis ile Amel Etmemesi ve Hadisin Taşındığı Fikhî İzler”, Dr. Belahtî Bûmdîn’in “Makâsîdî’nin Nebevî Nassları Fakîh Sahâbîlere Göre Yorumlanması ve Mağrib Mâlikî Medresesi’ndeki Etkisi”, Dr. Hamza el-Bekrî’nin “Allah Teâlâ’nın “فان كان له اخوة فلامه السادس” Âyeti Hakkında Osman b. Affân ve Abdullâh b. Abbâs’ın Müzakeresi, Dr. Cemil Ebû Sâre’nin “Bazı Usulcülerin Görüşlerine Göre Sahâbe Rivâyetlerinin Hükümü” başlıklı tebliğler yer aldı.

Yaklaşık kırk tebliğin sunulduğu ve müzakere edildiği Sahâbe ve Sünnet Sempozyumu’nda;

(1) Sahâbe bizzat vahyi ve sünneti nakleden ve onları muhâfaza eden şahsiyetlerdir. Sahâbenin adâleti ve fazileti üzerinde icmâ bulunmaktadır. Dolayısıyla sahâbeyi ta’n etmek bu dînin esaslarını ta’n etmek anlamına gelir.

(2) Sahâbe ve sünnet-i mutahhara etrafında zaman zaman etkili olan iddialar, tartışmak veya reddetmek için dahi çaba göstermeye ve vakit harcamaya gerek duyulmayan yeni gibi görünen fakat eski iddialardır. Bu iddiaları bertaraf etmeye lüzum yoktur çünkü Müslümanlar arasına şüphe tohumu saçan fikirlerin hareket noktaları herkesçe mâlumdur. Bu düşüncede olanlar Müslümanların içinde bulunduğumuz asırda İslâm dininin evleviyatlarıyla uğraşarak vakit harcamalarını arzulamaktadırlar.

(3) Efendimiz’in ashâbına ve temiz ehl-i beytine muhabbet beslemeye önem gösterilmelidir. Aynı şekilde bu şahsiyetlerin faziletleri, mevkîleri, ilmi yayma ve Allah’a davet konusundaki etkilerini açıklamaya çaba sarf edilmelidir. Çeşitli eğitim merhalelerinde ve seviyelerinde de bu önem dile getirilmelidir.

(4) Sahâbe ile ehl-i beyti arasında tabî ve güçlü bir bağ vardır. Sahâbe ve ehl-i beyt arasındaki husûmet ise farklı maksatlarla ortaya atılmış hiçbir dayanağı olmayan iddialardır.

(5) Adâlet, merhamet, hoşgörü, hürriyet, muhabbet ve bunun gibi dinî değerlerin İslâm fetihlerinin gerçekleştiği şehirlerde neşv-ü neva bulmasında sahâbenin etkisi övgüyle anılmalıdır.

(6) Sahâbe'nin hadis rivâyetinde ve tesebbütünde takip ettiği yöntem, hadis usûlü ilminin ve hadis tenkîdinin ilk nüveleridir.

(7) Sahâbenin fıkhu'l-hadis hakkında takip ettiği yöntem kendilerinden sonraki nesillere örnek teşkil eden bir yöntem olarak varlığını sürdürmektedir. Bu yöntem aynı zamanda sünnet-i seniyyeyi her türlü tahrif ve yanlılıktan koruyan bir yöntemdir.

(8) Sahâbenin bazı kişilerin hatalarını düzeltmesi/istidrakları ve yaptığı tenkidler Kur'ân ve Sünnet naslarına ve her ikisinin medlullerine vâkıf olduğunu göstermesi açısından önemli olsa da bu istidraklar ve tenkidler nadir durumlarda görülmektedir.

(9) Sahâbenin itibarını ve kıyamet gününe kadar ümmet için bir örnek teşkil edeceğini ortaya koymak üzere eğitim kurumları ve çeşitli medya araçlarını yardımlaşmaya çağırarak gerekmektedir.

(10) İlahiyat fakülteleri, hadis-i şerîf cemiyetleri, araştırma kurum ve kuruluşlarının, sahâbenin Kur'ân ve Sünnet vahyini korumadaki ve anlamadaki gayretleri hakkında yayın yapmak ve bu gayretlerin yayılmasını fiiliyata geçirmek gibi konulara önem vermelerinin zarûri bir ihtiyaç olduğu vurgulanmalıdır şeklinde önemli neticelere varıldı.

Son olarak katılımcıların teşekkür konuşmalarıyla Amman'ın ev sahipliği yaptığı Sahâbe ve Nebevî Sünnet Sempozyumu sona erdi.

Zuhal KARAKAYA, Arş. Gör.,
Düzce Üniversitesi, İslami İlahiyat Fakültesi, Hadis, DÜZCE